

Članki in prispevki

UDK 37.016:811.163.6:929Miklošič F.

1.01 Izvirni znanstveni članek

Prejeto: 28. 2. 2013

Tatjana Hojan*

Dr. Franc Miklošič (1813–1891) v slovenskih pedagoških revijah in njegova berila

Dr. Franc Miklošič (1813–1891) in Slovenian pedagogical journals and his readers

Izvleček

Jezikoslovec Franc Miklošič je med letoma 1853 in 1865 napisal štiri berila za poučevanje slovenščine v višjih gimnazijah. V članku je predstavljena vsebina teh beril in odziv nanje v slovenskih časopisih. Posebej so omenjeni tudi prispevki o Miklošiču v slovenskih pedagoških revijah Šolskem prijatelju, Učiteljskem tovarišu in Popotniku.

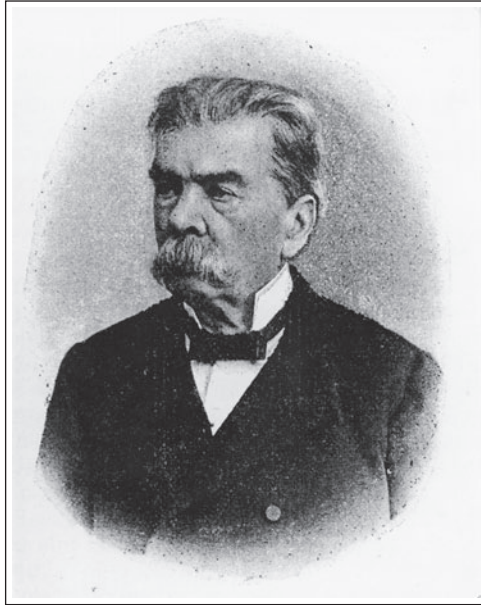
Abstract

Between 1853 and 1865, the linguist Franc Miklošič wrote four readers for the teaching of Slovenian in higher secondary school. The article presents the content of these readers and the reaction to them in Slovenian newspapers. Contributions about Miklošič in the pedagogical journals Šolski prijatelj, Učiteljski tovariš and Popotnik are discussed separately.

Uvod

Franc Miklošič je bil rojen 20. novembra 1813 v Radomerščaku. Osnovno šolo je obiskoval v Ljutomeru, gimnazijo pa v Varaždinu in Mariboru. Od leta 1830 je v Gradcu študiral filozofijo in pravo, leta 1838 doktoriral iz filozofije, leta 1840 pa na Dunaju pa iz pravnih znanosti. Bil je nekaj časa knjižničar v dunajski Dvorni knjižnici, profesor na stolici za slovansko filologijo, dekan Filozofske fakultete in rektor dunajske univerze. Napisal je številna jezikoslovna dela, zlasti pomembna je cerkvenoslovanska slovnica in primerjalna slovnica slovanskih jezikov. Sodeloval je tudi pri slovenskih gimnazijskih berilih, ki jih je uredil za višje razrede. Upokožil se je leta 1885, 7. marca 1891 pa je na Dunaju umrl.

* Tatjana Hojan, prof. slov. jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana; e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

Dr. Franc Miklošič (1813–1891). (SŠM, fototeka)

Prispevek je razdeljen na več poglavij. V prvem je prikaz nastanka gimnazij na Slovenskem in uvedbe slovenščine kot učnega predmeta, v drugem Miklošičeva slovenska berila, vsebinska analiza teh beril in poročila o njih, nato odziv slovenskega pedagoškega tiska na Miklošičevo življenje in delo.

Nastanek gimnazije na Slovenskem in uvedba slovenščine kot učnega predmeta

Gimnazijsko izobrazbo sta na naših tleh dajali v obdobju protestantizma stanovski šoli v Celovcu in Ljubljani. Prva je bila ustanovljena 1553, druga 1563. Na njej so poučevali v glavnem jezike, tudi slovenščina je dobila svoje mesto v prvem in drugem razredu pri pouku branja, verouka in petja. Šolanje na stanovski šoli je trajalo deset let. Po zmagi protireformacije šoli ukinjeni, nadomestile so jih jezuitske gimnazije, ki so bile v Ljubljani, Celovcu, Gorici, Trstu in Mariboru. Ta šola je imela šest razredov, slovenščine niso uporabljali. V obdobju cesarice Marije Terezije in Jožefa II. je bila leta 1775 uvedena Gratian Marxova reforma gimnazije. Dotedanja šestrazredna šola je postala petrazredna.

Slovenščina je bila ponekod le neobvezen predmet. Sledilo je kratko obdobje ilirskih provinc, kjer so vpeljali gimnazije in liceje. Gimnazije so bile le z nižjimi razredi, liceji pa petrazredni. Po ponovni avstrijski okupaciji so uvedli spet šestrazredno gimnazijo.

Prosvetno ministrstvo na Dunaju je leta 1849 izdalo Osnutek organizacije gimnazij in realk v Avstriji. Gimnazije so postale osemrazredne, uvedena je bila matura kot

končni gimnazijski izpit. Naveden tudi učni načrt za poučevanje slovenščine. V njem je navedeno naj učenci bero najboljša domača dela. Od novejših avtorjev sta posebej omenjena France Prešeren in Urban Jarnik. V nižji gimnaziji naj bi bila slovenščina v prvem in drugem razredu štirikrat, v tretjem in četrtem pa trikrat tedensko. V višjih razredih gimnazije naj bo slovenščina v prvem razredu dvakrat, v ostalih treh pa trikrat tedensko. Dve tedenski uri naj bosta namenjeni literarni zgodovini. Posebej pa je v tem načrtu omenjeno, da za pouk ni primernih učbenikov. Za nižje razrede bi potrebovali slovnico in berilo, za višje pa pregled literarne zgodovine in izbor besedil.

Dokler ni bilo primernih učbenikov so uporabljali knjige, ki so do takrat izšle. Pri pouku slovnice so uporabljali dela Antona Janežiča, Blaža Potočnika, Franca Metelka in Jožefa Muršca. Pri branju so uporabljali Matije Vertovca Vinorejo in Kmetijsko kemijo, Karla Robide Fiziko, Luke Jerana Zgodbe svetega pisma in prevod Franca Malavašiča Zlata vas in Jovana Koseskega prevod Schilerjeve Divice orleanske. Pri pouku literarne zgodovine so uporabljali Drobtinice, Slovensko Bčelo in dela Jerneja Kopitarja in Pavla Josefa Šafařika.¹

Slovenščina si je tudi v tem obdobju mukoma utirala pot, zlasti v višjih gimnazijskih razredih. Napredek je bil že to, da je postala učni predmet. Ponekod so jo poučevali po razredih, ali pa so združili dijake iz vseh razredov v nekaj skupin in učitelji slovenščine jih je nato poučeval vsako zase. Šele po letu 1880 so gimnazije na Kranjskem postale dvojezične. Prva slovenska gimnazija je bila zasebna škofijska v Št. Vidu pri Ljubljani ustanovljena leta 1905. Javna slovenska gimnazija pa je bila ustanovljena v Gorici leta 1913.

Miklošičeva slovenska berila

Pri reformi šolstva je sodeloval tudi Fran Miklošič, ki je bil tudi predsednik dunajskega društva Slovenija. 14. novembra 1849 je pisal dr. Josipu Muršču, profesorju verouka na graški realki in tajniku graškega društva Slovenije med drugim tudi to: »Jaz namenim spisati knigo za branje za slovenske gimnazije; jaz sem to delo počel, ali samimu mi ne bode mogoče ga dokončati tako hitro. Jaz vas za to zlo lepo prosim, ne bi li Vi meni sami pomagali in druge dobre Slovence nagovorili, da se z meno združijo?... Pa ne treba, da vse bode izvorno, meni bi tudi dobri prevodi dobrih izvorov po volji bili, kakor se jih nekaj celo v nemški knigi bere. Prej ko ta kniga ne izide, ministerstvo ne hoče postaviti učenikov slovenšine v naših gimnazijah.«²

Čez nekaj mesecev, 5. aprila 1850 pa mu je še enkrat pisal o berilih. »Mi si toliko prizadevamo, svoj jezik v škole spraviti – ali mi ministerstvu knjig ne damo, brez

-
- 1 Tatjana Hojan: Fran Miklošič in slovenska gimnazijska berila. Miklošičev zbornik. Maribor, 1991, str. 224.
  - 2 Fran Ilešič: Korespondenca dr. Jos. Muršca. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. V Ljubljani, 1905, str. 87.

kterih to ni mogoče. Jaz sem že Vam davno pisal, da sem sam za slovensko berilo začel zbirati. Ali slišavši, da v Ljubljani nekoliko možev se je tega dela lotilo, ja sem svojo zbirko na stran djal. Zdaj pa slišim, da gospodje kateri so to delo začeli, se ne morejo pogoditi kar se gramatikalnih form tiče, tako, da se bojim, da bi gospodje na mesto fletno oblečenega fanta nam ne bi dali staro s krpami obloženo babo. Za to sem zdaj drugi krat na to reč začel misliti in vas in vse dobre Slovence lepo prosim, da bi meni v tem poslu pomagati hteli.«³

Leta 1850 sta res izšli dve berili za gimnazije. Prvo Cvetje slovenskiga pesništva je napisal Ivan Macun, takrat profesor na gimnaziji v Trstu, berilo za prvi razred gimnazije pa ravnatelj gimnazije v Ljubljani Johann Kleemann. Macunova knjiga je bila dovoljena kot pomožna učna knjiga, dočim je bilo Kleemannovo berilo uradno priznано kot učbenik. K temu je odločilno prispeval Miklošič, ki je berilo zelo pozitivno ocenil. Ministrstvu je 28. januarja 1851 priporočil naj jo sprejme kot učbenik. Kleemann je pripravljaval tudi berilo za drugi razred, a je bil medtem službeno premeščen in prepustil uredništvo Janezu Bleiweisu. Ta je potem uredil tudi berili za tretji in četrti razred.

Novice so 7. avgusta 1852 poročale, da je prosvetni minister Leo Thun Miklošiča povabil naj spiše zgodovino slovenskega slovstva za berilo »višjim gimnazialnim šolam slovenskim. Gosp. profesor se je temu povabilu udal, ter se zamoremo izverstnega dela kmalo nadjati.«⁴

25. avgusta istega leta so novico dopolnile: »Iz Dunaja smo za terdno soznali, da je g. minister uka drju. Miklošiču naročil, slovensko berilo za ves nadgimnazij zložiti, ne samo dogodivščino slovenskega slovstva, kakor je slov. popotnik undan povedal. Dr. Miklošič se priporoča vsim gg. domoljubom, da bi ga blagovolili s pripravnimi spisi podpirati. V štirih mesecih želi vse spise vkup imeti – nova priča, da g. minister uka za Slovane skerbi.«⁵

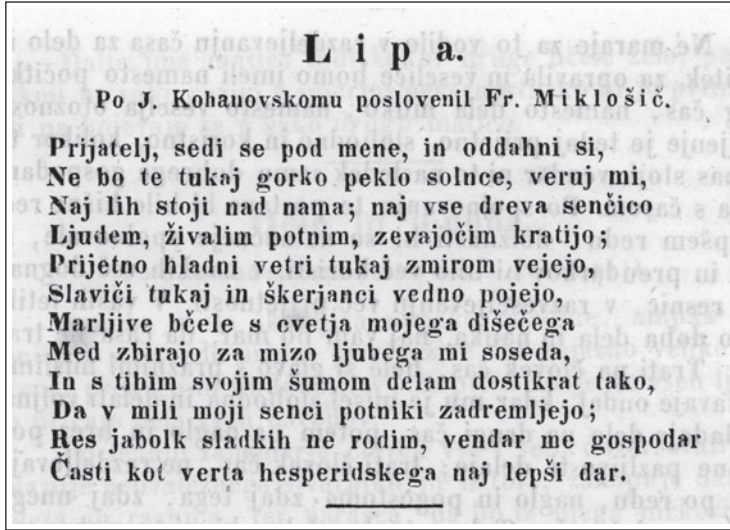
Vsebinska analiza beril in poročila o njih

Berilo za 5. razred gimnazije je izšlo leta 1853. Sodelavci so bili: Ivan Navratil, Janez Trdina, Matevž Ravnikar in Matija Vertovec. Med pesniki pa so zastopani: Franče Prešeren, Janez Vesel-Koseski, Anton Žakelj (Rodoljub Ledinski), Miha Kastelic in Peter Hicinger. Berilo ima 16 slovenskih pesmi, 9 prevodov iz slovanskih jezikov in 40 beril iz realij. Največ je zgodovinskih sestavkov, slede potopisi, prirodoslovni in

3 Fran Ilešič: Korespondenca dr. Jos. Muršca., Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. V Ljubljani, 1905, str. 90.

4 Fran Cegnar: Slovanski popotnik. Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči. 1852, str. 251.

5 Fran Cegnar: Slovanski popotnik. Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči. 1852, str. 271.

Lipa, poslovenil Fr. Miklošič, v Slovenskem berilu za peti gimnazijski razred, 1853, str. 22. (SŠM, knjižnica)

fizikalni prispevki, nekaj je basni in pregovorov. Ivan Navratil je napisal življenjepisa Matije Čopa in Dositeja Obradoviča. Največ zgodovinskih prispevkov je napisal Janez Trdina in sicer Prihod Uskokov na Slovensko, Kacijanar v bojih s Turki in Zadnji boj Slovencev s Turki. Matija Vertovec je pisal o križarskih vojskah in Habsburžanih. Matija Vertovec je pisal o živalih, Ivan Navratil pa je predstavil ponirka, golobe in krta. Friderik Irenej Baraga je pisal o Indijancih v Ameriki, o Nubijcih pa Matija Valjavec. O izviri toplote je pisal Karel Robida, o zgodovini papirja pa Janez Bleiweis.

Največ prevodov je iz poljščine, nekaj iz italijanščine, grščine, francoščine in nemščine. Iz srbohrvaščine sta prevedena Dositej Obradović in Ivan Kukuljević – Sakcinski. Prevajali so: Ivan Navratil, Matevž Ravnikar, Matej Cigale, Mihael Verne in Jovan Vesel – Koseski.

Miklošič je v tem berilu pripravil pet prispevkov: Nekoliko poljskih pregovorov, prevod J. Kochanovskega pesmi Lipa, Pripovedke iz češke historije, Severin Boetij in Nektere izmed naj znamenitejših reči v Carigradu, spomini na carigrajsko potovanje.⁶ V začetku tega prispevka je zapisal: »Na južno-vzhodni meji Evrope je mesto, eno izmed naj starših in naj imenitnejših, kar jih je na svetu, mesto, katero po tem, kar se je v njem godilo, in po tem, kar je pri vseh narodih od nekdanj veljalo, je vredno imena, kterega so mu v srednjih dobah davali. Novi Rim, in kterega mu od naj starše dobe slovenski narodi dajejo. Cesarej Grad, Carj Grad, danes Carigrad, to je, Cesarjevo ali Cesarsko mesto. V prvi mladosti že sem rad bral, kar potniki od tega mesta pravijo,

⁶ Rudolf Kolarič: Franc Miklošič. Čas. Znanstvena revija Leonove družbe 1926/27, str. 21.

in že tedaj se mi je v sercu vnela viditi toliko sloveči kraj. Ko sem potem premišljeval, kako so se za to mesto, od megarskih priseljencov osnovano, že v sedmem stoletju pred Kristusom, naj prej Gerki in Perzijanci bojevali, kako ga je potem Cesar Konstantin za stolno mesto velikega, v ti dobi že kristijanski veri udanega rimskega cesarstva izvolil, kako je dolg čas nad toliko narodi vladalo, in kako je iz njega skoro vsa učenost in umetnost tedajnega sveta izvirala, kako je posebno slovenskim narodom ne samo Kristusovo vero oznanovalo, ampak jim tudi tiste slabe žarke izobraženosti, ktere pri njih opazujemo, pošiljalo, kako so po njegovih zakladih vsi okrog prebivajoči narodi hrepeneli, koliko krat so ga oblegali, kako je zadnjič Turkom v roke padlo, in kako je v njihovi oblasti skoro vse ostanke stare svoje slave izgubilo, kako še zdaj, v njegovem siromaštvu, marsikteri evropejski narod željne poglede k njemu obrača; ko sem vse to premišljeval, je želja moje mladosti, to mesto saj na kratek čas s svojimi očmi viditi, še močnejša prihajala. Zadnjič je bila ta toliko zaželjena ura in leta 1851 mesca Avgusta, od prijateljev in od knjig slovo vzešči, se na ladjo podam in vesel odplavam na Donavi v Černo Morje. Po osem in štirideseterih urah hude burje na tem morju mi je bilo dano zdravemu v Bospor vniti in kratko potem je Novi Rim, Carigrad, da si ravno komaj senca nekdanjega Carigrada, vendar krasen, s svojimi brezštevilnimi minareti, z velikolepno cerkvijo Svete Sofije, s cesarsko palačo, Serail imenovano, pred mojimi očmi zablščal. Kaj je knjig od tega mesta napisanih! Moj namen je vam, dragi bravci, le nekatere izmed naj znamenitnejših reči Carigrada kratko popisati.⁷ Predstavil je tudi sosednje kraje Carigrada Pero, Galato in Skutari, nato zgodovino cerkve Svete Sofije, ki je bila večkrat porušena, pa spet obnovljena, Sultanovo palačo in cerkev Sultana Solimana. Naj bolj znamenito pa se mu je zdelo obzidje, ki brani mesto, saj kot piše »Koliko krat bi divjaški narodi to mesto v oblast dobili, če tega obzidja bi ne bilo! Ali turška nemarnost vse razpadati pušča.«⁸

V Pripovedkah iz češke historije je v uvodu zapisal: »Gosta tema nam zakriva naj starše zgodbe vseh, tudi naj izobraženejših narodov, le po malem ta tema odhaja, in več ko eno stoletje prehaja, prej ko nam jasna luč prave historije zasveti. To tudi ne more drugači biti. V prvi dobi se ljudje s silno potrebnimi rečmi pečajo: živeža si iščejo, proti divjim zverem se branijo, s sovražniki se bojujejo, in tako ne bi utegnili svojih zgodbe pisati, če bi ravno pismo imeli in na tisti stopnji izobraženosti stali, brez ktere zgodbe se pisati ne dajo. Kar iz prve dobe zgodovine naroda vemo, je z vekšino vzeto iz pisavcov drugih narodov, in se naj več vnanje historije, kako je namreč ta narod in s kim se je bojeval, ktere dežele in mesta je plenil in tako dalje. Kar je od notranje historije do nas prišlo, se nahaja v pripovedkah samega naroda. Ali lahko to, kar narod od svoje historije pripoveduje, ni nikoli napisano, temuč v pameti naroda shranjeno bilo, si lahko vsak misli, da ne more vse, kar se pripoveduje, istina biti. Nekaj istine je pa tudi v teh pripovedkah, ali koliko, to preudariti ni lahko. Take pripovedke so tudi

7 Nektere izmed naj znamenitnejših reči v Carigradu. Slovensko berilo za peti gimnazijalni razred. Na Dunaju, 1853, str. 146–147.

8 Prav tam.

sledeče iz češke historije.« Pisal je o dveh bratih, knezih Čehu in Lehu, o deželnem poglavarju Kroku in njegovih hčerah Kasi, Teti in Libuši in nastanku mesta Prage.⁹

Severin Boetij, s pravim imenom Anicij Manlij Torkvat, je bil rojen v Rimu okrog leta 470 in je bil dolga leta svetovalec kralja Teodorika. Nekaterim se je s svojo pravičnostjo tudi zameril, nazadnje zato končal v ječi in bil usmrčen. Napisal je številna dela s področja matematike in glasbe, ki kažejo, da je njegova pamet »vso tedanjo umetnost in znanost obsegala.« Najboljše njegovo delo pa je filozofska knjiga *Conso-latio philosophiae*, ki je bila prevedena v veliko evropskih jezikov.¹⁰

O tem berilu so v Novicah zapisali: »Pervi zvezek slovenskega berila za nadgimnazij, ktere-ga bodo 4 zvezki, ki jih slavni naš Miklošič iz različnih spisov svojih in družih naših pisavcov, starih in novih sestavlja, je že na svetlem. Drugi trije za VI., VII. in VIII. razred bodo sčasoma sledili. Gospod doktor si je za pomočnika pri sestavljanju »berila« slavnega znanega slovenskega pisatelja gosp. Navratila izvolil, čigar obširna znanost slovenskega slovstva, marljivost velika in ljubezin vtrudna za materinski jezik, in izverstna slovniška vednost pridejo pri takem delu na veliko veliko hvalo, da gre urniši spod rok in se jako dobro doverši. Tako se smemo nadjati, da tudi ostali zvezki »beril« bojo kmalo sledili. Da se pa vendar enkrat zastran pisave, kolikor je moč zedinimo, in da ne bi eden vlekel »hi«, eden »hot«, smo prosili gosp. de. Miklošič-a, ko nam je poslal neke pole svojega »berila« v pretres: naj nam pravila razjasniti blagovoli, zakaj je to tako, uno tako piše.«¹¹ Odgovoril je Ivan Navratil, ki je bil njegov najtesnejši sodelavec. Njegov odgovor so objavile Novice, »da ga bero vsi, katerim je edinost v pisavi naši draga.« Navratil je obširno razložil pravopisna načela, ki so uporabljena v berilu. V uvodu pa je napisal: »Ker je sl. ministerstvo uka velelo, da se naj v »berilu« oblike državnega zakonika rabijo, je bilo treba različno pisavo slovenskih pisavcev zediniti; samo v pesmih ni bilo moč povsod dosledno ravnati.« Med drugim je zapisal, da je Miklošičevo vodilo »piši, ako izpeljava ne brani, kolikor je moč, kakor govoriš.«¹² Ob koncu tega daljšega prispevka je tudi zapisal: »Ker je to berilo slovensko, ni hotel gosp. sestavljavec nič neslovenskega va-nj jemati; oblika in beseda je slovenska, bodi si kjekoli med Slovenci navadna. Sicer naj bo staroslovenščina zvezda danica, ki nam pravo pot kaže, na katero se moramo toraj pisanje po slovenski vedno ozirati, ako nečemo zahajati.«¹³

Berilo za 6. razred je izšlo leto kasneje, to je 1854. Ima 9 pesmi in 35 člankov iz realij, največ iz zgodovine. Med pesniki so zastopani: France Prešeren, Urban Jarnik, Jožef Virk in Jovan Vesel – Koseski. Največ je zgodovinskih pripovedk. Med pisci

9 Pripovedke iz češke historije. Slovensko berilo za peti gimnazijalni razred. Na Dunaju, 1853, str. 91–96.

10 Severin Boetij. Slovensko berilo za peti gimnazijalni razred. Na Dunju, 1853, str. 127–130.

11 Slovensko berilo za V. gimnazijalni razred. Novice kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči. 1853, str. 338.

12 Ivan Navratil: Slovensko berilo za V. gimnazijalni razred. Novice 1853, str. 338.

13 Ivan Navratil: Slovensko berilo za V. gimnazijalni razred. Novice 1853, str. 347.

prispevkov iz realij najdemo največkrat Ivana Navratila, Matijo Vertovca in Jožeta Rozmana. Janez Trdina je pisal o bitki pri Brežicah in Trbižu, o prvih turških vojskah na Slovenskem in njenih posledicah ter o celjskih bojih. Jožef Rozman je pisal o drugi križarski vojski in o Turkih na Koroškem. Matija Vertovec je pisal o Grkih in njihovi omiki in predstavil Hindustan. Mihael Verne je opisal potovanje po Italiji, Postojnsko jamo pa je predstavil Ivan Navratil. Karel Robida je pisal o magnetizmu, o zdravju, boleznih in smrti pa Matija Vertovec. Janez Zalokar je popisal rastline, »ki so žitom plevel.« Vzgojna sestavka sta napisala Ivan Navratil in Matija Vertovec. Prvi je napisal prispevek *Poznavanje sebe in drugih ljudi*, drugi pa *Srečna mladost*.

Prevodi so iz latinščine, nemščine, ruščine in srbsčine. Prevajali so: Matevž Ravnikar, Mihael Verne, Janez Bleiweis in Matej Cigale. Zelo zanimiv je življenjepis rastlinoslovca Frančiška Hladnika, ki ga je napisal Ivan Navratil. V tem berilu je edino Miklošičevo delo sestavek o vzhodni cesarici »Cenobiji«, ženo enega od vladarjev v rimskem cesarstvu, ki se je bojevala zoper cesarja Avrelija. Ta jo je premagal in peljal v Rim, kjer so ji sodili in jo odpustili.

Berilo za 7. razred gimnazije je izšlo leta 1858. Ima 5 pesmi in 31 prispevkov iz realij, kjer je največ zgodovinskih sestavkov. Ima sedem prevodov iz slovanskih jezikov in sicer iz srbsčine, češčine in ruščine, več jih je iz nemščine. Med pesniki najdemo Matijo Valjavca, Andreja Praprotnika in prevod Jovana Vesela – Koseskega. Sestavke iz realij so pisali povečini isti avtorji, kot v prejšnjih dveh berilih in sicer Ivan Navratil, Peter Hicinger, Matija Vertovec, Jožef Rozman, Janez Trdina in Janez Bilc. Prevajala sta zlasti Ivan Navratil in Mihael Verne. Ivan Navratil je napisal življenjepis Jerneja Kopitarja, življenjepis Jurija Japlja pa je povzet po članku Antona Martina Slomška. Navratil je obsežno pisal tudi o Juriju Kastriotiču Skenderbegu. Zgodovinske članke je pisal spet Janez Trdina in sicer o bojih Benečanov na Slovenskem, o Herbertu Turjaškem in Turkih, o zgodovini v šestnajstem stoletju in o naših krajih v sedemnajstem stoletju. O četrti in peti križarski vojni je pisal Jožef Rozman, o bitki s Francozi na Predelu pa je pisal Štefan Kocijančič. Čičarijo in Čiče je predstavil Janez Bilc. O risu je pisal Ivan Navratil, Matija Vertovec pa o kužnih boleznih, vodi in o krvi, ki je »rejilo človeškega telesa.« Napisal je tudi dva vzgojna članka, in sicer o mehkužnosti in o »pokoju serca.«

Fran Miklošič je za to berilo zbral srbske pregovore.

O tem berilu je pisal v Slovenskem Glasniku Božidar Raič, takrat profesor humanističnih predmetov na mariborski gimnaziji. Menil je, da je to berilo zelo podobno tistemu za 6. razred, da ima premalo leposlovja in še to je za 7. razred prelahko. Dodal je še: »Slovenščina je gladka in pravilna, vendar so na nji neke maroge, ktere se morajo osnažiti, ker gymn. berila hočejo vzoren jezik.« Za tem je obsežno pisal o teh »marogah« in navajal številne primere. Zanimiva je opomba urednika Glasnika Antona Janežiča: »Po želji pisateljem je pričujoča kritika nespremenjena, z vsemi lastnijami štajerskega podnarečja; vseh očitkov ali dozdevnih popravkov vendar ne moremo potrditi.«¹⁴

14 Božidar Raič: Pretres »Slov. berila« za sedmi gimnazijski razred. Slovenski Glasnik 1858, 2. zv., str. 150.

Realistični in poljudnoznanstveni prispevki v 7. berilu niso ugajali gimnazijskim profesorjem slovenščine in so se leta 1860 pritožili gimnazijskemu inšpektorju Friedrichu Riglerju. Zapisali so, da sestavki v Miklošičevih berilih gimnazijske mladine ne zanimajo. Z novomeške gimnazije pa so zapisali, da hočejo neko popolnoma novo berilo, ki bo seznanjalo mladino s slovensko literaturo od najstarejših časov do sedanjosti in tudi sporočili seznam piscev, ki bodo obdelali njena štiri razvojna obdobja: prvo obdobje Ivan Navratil ali Matej Cigale, drugo Peter Hicinger, tretje Matevž Ravnikar, Fran Metelko in Blaž Potočnik, četrto pa Janez Trdina.¹⁵

Berila za 5., 6. in 7. razred so precej nepregledna, saj prispevki niso urejeni kronološko, niti ni kazala avtorjev.

Berilo za 8. razred gimnazije je izšlo leta 1865. Je v dveh delih. Prvi del je Zgodovina. Tu so prispevki iz staroslovenščine, brižinskih spomenikov, stiškega rokopisa in protestantskih piscev: Trubarja, Krelja, Dalmatina in Bohoriča. Sedemnajsto stoletje je predstavljeno z deli Tomaža Hrena, Alasia da Sommaripa in prisego s Štajerske. Osemnajsto stoletje je predstavljeno z deli Marka Pohlina, Ozvalda Gutsmana, Štefana Küzmiča, Jurija Japlja, Blaža Kumerdeja, Mihe Andreaša, Janeza Šmigoca in Leopolda Volkmerja, devetnajsto stoletje pa z Matevžem Ravnikarjem, Jernejem Kopitarjem, Urbanom Jarnikom, Jovanom Veselom – Koseskem, Valentinom Staničem, Francem Metelkom, Matijo Vertovcem, Francetom Prešernom, Mihaelom Vernetom in Antonom Martinom Slomškom. Pisci so predstavljeni s kratko oznako. Drugi del berila pa ima naslov Izgledi iz sedanje slovesnosti. Ta poleg pesmi prinaša razne poučne sestavke. Od domačih pesnikov so upoštevani: Fran Levstik, Janez Bilc, Miroslav Vilhar in Gregor Krek. Poučne prispevke so napisali: Ivan Navratil, Fran Cegnar, Ivan Tušek in Ožbalt Dular. Ivan Navratil je pisal o čebelah, Trst je opisal Fran Cegnar, Železno Kaplo pa Ožbalt Dular. Zanimivo je, da je v berilo vključil tudi prirodopisni sestavek kasnejšega znanega fizika Jožefa Štefana Verba, ki je bil leta 1858 prvič objavljen v Slovenskem Glasniku. Ta je med letoma 1853 in 1857 na dunajski filozofski fakulteti študiral matematiko in fiziko, a se zanimal tudi za predavanja Frana Miklošiča.

Pregovore iz Istre je zbral Janez Volčič, vraže primorskih Slovencev pa Štefan Kocjančič. Življenjepis jezikoslovca in botanika Ivana Popovića je napisal Ivan Navratil. V berilu sta tudi dve srbski pripovedki in po Vuku Karadžiću preveden prispevek Šege serbskega naroda. Slede prevodi iz grščine, angleščine, francoščine in nemščine.

Zanimiv je tudi Predgovor k berilu, kjer Miklošič pojasnjuje njegovo vsebino. Na koncu je napisal: »Zastran rabe prvega (zgodovinskega) dela tega berila treba opomniti, da ni bil sestavljalcu namen, da bi prebirali učenci vse poskušnje stare dobe; namislek mu je bil le ta, da bi imeli učitelji poskušenj iz vzake dobe in iz vseh krajev slovenskih na izbor, ter da bi mogli učencem razlagati, kako je začela slovenščina v knjigi cvesti, in kako se je razcvetala. Če so perve pismene poskušnje našega jezika

15 Vlado Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. III. (1848–1870). Ljubljana, 1988, str. 324.

okorne, treba pomisliti, da iz one dobe nimamo boljših. Sestavljavač je porabil izmed tega, kar je za »šolsko rabo« to, kar je najboljšega. Učiteljem in učencem se pa daje tako priložnost, nekdanjo neopiljeno slovenščino sedanjí uglajeni primerjati in jo – popravljati. Iz prvih nespretnih poskušenj našega jezika se pa tudi lahko uče, kako težko je kak jezik iz početka pisati, dokler mu ne ustanove pravil. Saj vemo, kako so terdili nekteri možje šestnajstega veka, da se slovenščina – pisati ne da.«¹⁶

V Učiteljskem tovarišu je med Novicami poročilo urednika Andreja Praprotnika o Miklošičevem berilu. Primerjal ga je z Janežičevim Pregledom slovenskega slovstva, ki je izšel leta 1854. V Janežičevem so vsi trije brižinski spomeniki, v Miklošičevem samo drugi in še ta samo »v prvotni in posebni po gajici ponarejeni pisavi.« O pisateljih v knjigi je menil, da bi jih bilo lahko več. Kritiziral je tudi »izgled iz sedanje slovesnosti ali pismenosti«, za katere meni, da niso »nič kej izverstni ne po obsežku ne po vravnavi.« Očital mu je tudi pisanje črke brez r-a samoglasnika, ker »izgovarjanje na prejšnje gimnazijske berila je prazno, ker se njihovo pisanje od začetka ne vjema; osmošolcem bi se pa vsaj pravilna(!) pisava prikrivati ne smela.«¹⁷

O tem berilu je pisal tudi Anton Janežič v svoji reviji Slovenski Glasnik. V sestavku je najprej opisal dosedanja slovenska gimnazijska berila, nato pa še Miklošičevo berilo za 8. razred. V njem je pogršel slovenske narodne pesmi in nekatere pesnike in pisatelje, tako Janeza Bleiweisa, Simona Jenka, Frana Erjavca pa tudi »vse, kar se je ustvarilo v poslednjih dvajsetih letih – zastonj iščemo v berilu.« Tudi Janežič je menil, da so berila preotročja za 8. razred. Zapisal je še, da nam bo slovenščina po naših šolah prinašala »toliko obilnšega sadu, kolikor lepša bodo naša berila, ki mu bodo podlaga.« Za konec pa je še dodal: »Prenaredba dosedanjih beril nam je torej živa, neodložna potreba.«¹⁸

Anton Janežič, profesor slovenščine na celovski realki in gimnaziji, je že leta 1861 napisal Cvet slovenske poezije. S kratkim naukom o pesniških izdelkih za gimnazijalne in realne šole. Leta 1865 je napisal Berilo za slovensko mladino, ki je doživelo več izdaj. Knjigi nista bili uradno potrjeni za učbenik, a so ju vseeno uporabljali. Dovoljenje je dobilo šele njegovo berilo za višje gimnazije in realke iz leta 1868.

Miklošičevo berilo za 8. gimnazijski razred je bilo do leta 1879 razprodano. Zato je Miklošič naročil Ivanu Navratilu, da pripravi drugo izdajo in jo uredi tako, da bo obseg knjige ostal isti in da ne bo spremenil več kot polovico prispevkov iz prve izdaje. Navratil je knjigo izdal leta 1881, izšla pa je pri dunajskem založniku Karlu Graeserju. Dosedanja Miklošičeva berila so izšla pri državni založbi šolskih knjig. Naslov je bil Slovensko Berilo za osmi gimnazijski razred. Druga, nekoliko predelana izdaja. Knjigi je Navratil dodal Miklošičev predgovor k prvi izdaji in svojega k drugi. V njem je zapisal, da je knjiga v drugačnem (večjem) formatu in čeprav je videti bolj drobna kot prva

16 Fran Miklošič: Predgovor. Slovensko berilo za osmi gimnazijalni razred. Na Dunaju, 1865, str. 5–6.

17 Andrej Praprotnik: Slovensko berilo za osmi gimnazijalni razred. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT) 1865, str. 319. Brez podpisa.

18 Anton Janežič: Slov. berilo za osmi gimnazijalni razred. Slovenski Glasnik 1866, str. 32–34.

ima več beril. Napisal je tudi, da je skrajšal in izpustil nekaj starejših in novejših prevodov in izvirnih spisov ter to nadomestil z izvirnimi spisi. Ima pa knjiga dva glavna dela in sicer Stara slovenščina in Nova slovenščina. V prvi izdaji je Miklošič v drugem delu obravnaval samo takrat živeče pisatelje, Navratil pa pokojne in živeče. Zapisal je tudi, da misli, da se mu ne bo treba zaradi nove razdelitve berila opravičevati, ker je v njo privolil tudi »učeni g. izdajatelj prve izdaje. Kakor v oni, tako se nahaja tudi v tej pri vsakem »pokojniku« kratek životopis in do malega jako kratka presodba njegove pisave. Deržati se mi je bilo i »pravopisa« prejšnjega.«¹⁹

Pri poučnih prispevkih ni večjih sprememb. Dodan je članek Frana Erjavca Ptice človeške prijateljice in Julija Kleinmayerja Lipa, domače drevo, kjer piše o slovenskih narodnih pesmih, ki opevajo to drevo.

Novice so ob izidu druge izdaje berila zapisale, da »v očigled dveh takih možakov«, to je Miklošiča in Navratila, »prepuščamo nadrobneje kritiko dotičnim učiteljem slovenščine na naših gimnazijah, v prvi vrsti poklicanim sodnikom.«²⁰

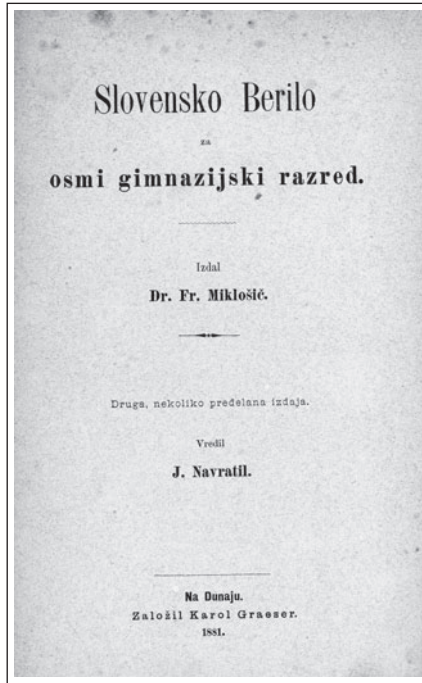
Na ocene ni bilo treba dolgo čakati. V reviji Kres, ki je izhajala v Celovcu, je o tem berilu pisal urednik lista dr. Jakob Sket, profesor slovenščine na celovski gimnaziji. Takoj v začetku je ponovil besede kritika prve izdaje tega berila Antona Janežiča, da je »preuredba« dosedanjih beril »živa, neodložna potreba«. Pristavil je, da tudi po tej drugi, predelani izdaji, še vedno čutimo tako potrebo in da je »naša, samo naša krivda, da še dozdej nimamo beril, kakoršnih potrebujemo in si jih želimo.« Navratilu moramo biti sicer hvaležni, da je precej neprimernih sestavkov spustil in jih nadomestil z novimi. Tako je dodal »azbuko«, Antona Tomaža Linharta, Antona Murka in Jerneja Kopitarja. Slednjega je imela prva izdaja samo omenjenega, Navratil pa je dodal svoj članek o njem iz berila za 7. razred gimnazije. Sket je v berilu pogrešal slovenske narodne pesmi in pripovedke, Hijeronima Megiserja, Janeza Vajkarda Valvasorja, Matijo Čopa, abecedno vojsko, od novejših avtorjev pa Josipa Jurčiča in Josipa Stritarja. Pogrešal je tudi Slovence, ki so imeli zasluge za razvoj slovenskega slovstva Janeza Bleiweisa, Frana Miklošiča in Davorina Trstenjaka. Obžaloval je tudi, da se je Navratil ravnal po pravopisu prve izdaje, tako še vedno piše »er« mesto »r«. Tudi tiskovnih napak je precej. Na koncu pa je Sket še dodal, da je sicer ta druga izdaja berila »dosti bolj rabljiva nego je bila prva« in da smo Slovenci sami krivi, da nimamo boljših beril, kajti »pri nas se vse preveč obsoja in kriči, pa premalo dela.«²¹

Zelo ostro pa je berilo kritiziral Valentin Kermavner, klasični filolog, ki je takrat poučeval na ljubljanski gimnaziji. Že sam naslov berila mu ni ugajal, saj je menil, da berila prav tako kot gimnazije potrebujejo tudi realke. Za uvod k berilu je menil,

19 Ivan Navratil: Predgovor drugi izdaji. Slovensko Berilo za osmi gimnazijski razred. Na Dunaju, 1881, str. V–VI.

20 Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Novice gospodarske, obertnijske in narodske 1881, str. 305.

21 Jakob Sket: Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Kres. Leposloven in znanstveni list. 1881, str. 568–569. Podpis: S.

Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred, 1881— naslovnica, izdal dr. Fr. Miklošič. (SŠM, knjižnica)

da vsebuje podatke, ki bi morali biti v berilu. Med drugim je zapisal tudi, da se v tej »krpariji, nazvani berilo«, kaže slovensko slovstvo najbolj od »uborne strani«. Pogrešal je Janeza Bleiweisa, Radoslava Razlaga, Janeza Jesenka, predvsem pa Josipa Jurčiča. Navratilu je očital, da ne pozna novejših slovenskih književnosti. Sklenil je, da je ta med slovenskimi šolskimi knjigami najslabša.²²

Na kritike je obširno odgovoril Ivan Navratil v Novicah. Menil je, da je Kermavner napačno mislil, da je oba uvoda k učbeniku napisal sam, ne pa prvi izdajatelj Miklošič. Tudi tega ni spoznal, da je imel pač zvezane roke, sam učbenik ni bil nov, ampak le druga izdaja. Glede pisave pa je zapisal, da je Miklošič staro pisavo »vzprijel v svoja berila samo zato, ker so se tedaj še premnogi spotikali nad novo pisavo.« Poleg »železne doslednosti« je treba pri jeziku upoštevati tudi »lepoglasje«. Tako so besede pesem, pesma, pesen kot tudi pesnik in pevec, vse slovenske in »železne doslednosti ni in ne more biti tudi sicer v nijednem zgodovinskem berilu.« Na koncu sestavka se je zahvalil Jakobu Sketu »na resnični blagovoljnosti«, ki jo je pokazal v svoji kritiki.²³

22 Valentin Kermavner: Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Slovenski narod 13. sept. 1881, str. 1–3. Podpis: K

23 Ivan Navratil: Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Novice gospodarske, obertnijske in narodske 1881, str. 368–369, 375–376.

Miklošičeva berila so pri nas v gimnazijah uporabljali vse do izida Sketovih čitank in Antona Janežiča Cvetnika slovenske slovesnosti, berila za višje gimnazije in realke iz leta 1868. Leta 1886 je izšlo Sketovo Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol, leta 1893 pa njegova Slovenska slovstvena čitanka za 7. in 8. razred srednjih šol. Na ljubljanski višji gimnaziji so leta 1872 v 5. razredu še uporabljali Miklošičevo berilo za 5. razred, za 6. in 7. razred pa že Janežičev Cvetnik. V šolskem letu 1891/92 so v 5. in 6. razredu uporabljali Sketovo berilo, za 7. in 8. razred gimnazije so vse do šolskega leta 1896/97 uporabljali Miklošičevo berilo. Šele nato so uporabljali Sketovo Slovensko slovstveno čitanko za 7. in 8. razred.²⁴ Na ljubljanski realki so do leta 1869 uporabljali Miklošičevi berili za 5. in za 6. gimnazijski razred, od tega leta dalje pa Janežičev Cvetnik. Miklošičevo berilo za 8. gimnazijski razred so uporabljali do šolskega leta 1893/94, od takrat dalje pa Sketov učbenik za 7. in 8. gimnazijski razred.²⁵

Slovenski pedagoški tisk o Miklošičevem življenju in delu

Prvo slovensko pedagoško revijo Šolski prijatelj je začel izdajati in urejati v Celovcu Andrej Einspieler. Kot pedagoška revija je izhajala med letoma 1852 in 1857, nato je naprej izhajala kot cerkveni list.

V drugem letniku 1853 je v rubriki Drobtinčice objavil: »Slovensko slovstvo pa kej veselo napreduje. Ravno je na svitlo prišlo »Slovensko berilo za V. gimnazijalni razred«, ki ga je naš slavnoznani jezikoslovec g. Dr. Franc Miklošič sestavil. Skoraj bojo drugi zvezki za VI., VII. in VIII. razred sledili.« Nadalje je napisal, da je berilo lepo in mikavno in »v čistem narodskem duhu«, jezik pa je lahko razumljiv in gladko teče. Na koncu si zaželi, da bi se vsi slovenski pisatelji po pisavi tega berila »ravnati hotli.«²⁶ V istem letniku je bila objavljena iz Miklošičevega petega berila tudi povest Piast, iz kmeta kralj.

Tudi v naslednjem letniku so v četrti številki, ki je izšla 24. januarja, zapisali, da »naš preslavni domorodec« sestavlja slovensko berilo za VI. gimn. razred in tako Slovencem nasprotniki ne bodo mogli očitati, da nimamo »pripravnih šolskih bukev.« Prav tako so napovedali drugi pomnoženi natis staroslovenske slovnice in staroslovenskega berila, ki smo ga doslej močno pogrešali.²⁷

V številki 28. novembra istega leta pa je objavljeno, da sta obe deli iz staroslovensčine na Dunaju izšli.²⁸ Obe deli sta omenjeni tudi naslednje leto v članku Slovansko knjižestvo v letu 1854.²⁹

24 Jahresberichten des kais. königl. Obergymnasiums zu Laibach 1871/72–1896/97.

25 Jahresbericht der Staats-Ober- Realschule in Laibach. 1868/69–1893/94.

26 Drobtinčice. Šolski prijatelj (v nadaljevanju ŠP) 1853, str. 360.

27 Drobtinčice. ŠP 1854, str. 31.

28 Drobtinčica. ŠP 1854, str. 383.

29 Slovansko knjižestvo v letu 1854. Slovnice in slovstvene knjige. Prijatelj 1855, str. 23.

V Drobtinčici 15. oktobra 1855 je v začetku zapisano, da so »v naši carevini« višje gimnazije že oskrbljene s čitankami. V slovenščini sta omenjeni Miklošičevi berila za 5. in 6. gimnazijski razred, o katerih piše, da prinašajo prispevke iz novejši literature. Naslednja dva zvezka pa bosta »gotovo kaj donesla iz stare naše literature.«³⁰

15. novembra je zapisano, da so Miklošiča letos spet izvolili za dekana »oddelka modroznanskega« in da pripravlja tretji del svoje slovnice Oblikoslovje. Ta del bo zelo obsežen, zato še ne bo kmalu izšel. Hkrati pripravlja tudi tretji zvezek slovenskega berila za višje gimnazije. Staroslovenščino, za katero je spisal učbenik, se zdaj uči zelo veliko učencev in učiteljskih pripravnikov. O prvem delu Miklošičeve slovnice pa piše, da »razsvetljuje čedalje bolj temo jezikoznansko.«³¹

Leta 1856 je zapisano, da ves slovanski svet težko pričakuje, da bo Miklošič dokončal slovansko slovnico. Prvi del »glasoslovje je vis. c. k. akademija za vednost na Dunaju« že odobrila in pohvalila, drugi del »besedoslovje« še ni izšel, tretji del »oblikoslovje« pa je ravno »beli dan zagledal.« Četrty del bo obsegal »skladoslovje«. Knjigi o staroslovenskem oblikoslovju, ki je izšla leta 1855, je letos dodano oblikoslovje vseh slovanskih narečij. Na koncu novice je še zapisano, da je zasluga Miklošičevih del, da se slovenski jezik pili, drugim približuje in olepšuje.³²

V Učiteljskem tovarišu, ki je izhajal od leta 1861 v Ljubljani, je Miklošič prvič omenjen leta 1865 v že omenjenem poročilu o njegovem berilu za osmi razred gimnazij.

Na isti strani dvakrat omenja Miklošiča Učiteljski tovariš leta 1870 v rubriki Ogled po šolskem svetu. Prvič ga omenja pri izidu 7. letnika Jezičnika ali pomenka o slovenskem pisanju Josipa Marna. Ta letnik obsega slovar od črke L do R. Avtor je zapisal, da bo ta slovar po Miklošičevem staroslovenskem slovarju »razjasnoval marsiktero staro in novo besedo tudi novoslovenskim pisateljem.«³³ Drugič je omenjen med avtorji rokopisov za slovensko-nemški slovar. Poleg njegovega rokopisa je deželni odbor prevzel še rokopise jezikoslovcev Janeza Zalokarja, Oroslava Cafa in Matije Majarja Ziljskega. Ravnatelj bogoslovnega semenišča Frančišek Kramar je dovolil, da bodo izbrani bogoslovci »vse raztresene rokopise v red spisali in tako prihodnjemu vredniku gradivo pripravili«. Tako se bo izpolnila oporoka rajnega škofa Antona Alojzija Wolfa.³⁴

Miklošičevo Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred, ki je drugič izšlo leta 1881, je omenjeno med slovanskimi učnimi knjigami, ki so izšle tega leta.³⁵

Leta 1883 je objavljena novica iz Kmetijskih in rokodelskih novic. Tam so zapisali, da je Josip Marn dvajseti zvezek svojega Jezičnika posvetil Miklošiču in mu hkrati s tem zvezkom poklonil tudi vse dosedanje. Miklošič »zdaj prvi jezikoznalec slovanski

30 Drobtinčica. Prijatelj 1855, str. 332.

31 Pogledi na slovstveno delovanje slavjansko. Prijatelj 1855, str. 360.

32 Drobtince. Slovenski prijatelj 1856, str. 63-64.

33 »Jezičnika« ali pomenki o slovenskem pisanju ... UT 1870, str. 16.

34 Za »slovensko – nemški slovník« ... UT 1870, str. 16.

35 Slovanske učne knjige in učila 1881. I. UT 1882, str. 63.

(čigar 70. god bodo letos slovesno obhajali njegovi najbližji rojaki Slovenci) marljivo prebira vse Marnove Jezičnike, ter jako hvali neutrudnega pisatelja, ki si je po njegovih besedah pridobil se svojim mnogoletnim književnim delovanjem velikih zaslug. Ne moremo si kaj, da ne bi tako tehtnih besed takega veljaka, kakršen je gospod dr. Miklošič, razglasili vsemu slovenskemu svetu.« Urednik Učiteljskega tovariša je k novici še pristavil, da so ponosni, ker Josip Marn svoje Jezičnike objavlja pri njih.³⁶

Ob Miklošičevi smrti so v rubriki Vestnik zapisali, da je bil »orjak v slovenski filologiji ponos Slovencev.«³⁷

Pedagoška revija Popotnik, ki je izhajala od leta 1880, najprej v Celju, nato v Mariboru, je v četrtem letniku leta 1883 med novicami objavila, da je Miklošiča srbski kralj Milan Obrenović ob njegovi 70 letnici odlikoval z velikim križem reda svetega Save.³⁸

V letniku 1885 so o Miklošiču tri novice. Prva je, da je profesorski kolegij filozofske fakultete na dunajskem vseučilišču ob Miklošičevi upokojitvi enoglasno predlagal za njegovega naslednika na stolici za slavistiko dr. Vatroslava Jagiča.³⁹

Sledi poročilo o Miklošičevem delu, ki je izšlo tega leta na Dunaju, ki je povzelo iz revije Slovan. To je Slovar šestih slovanskih jezikov: ruskega s staroslovanščino, bolgarskega, srbskega, češkega in poljskega.« Pojasnjuje, da ga je Miklošič pripravljaval več let »po naročilu Nj. imperatorskega visočestva princa Petra Georgijeviča oldenburškega, kateri je naprosil našega rojaka, da mu sestavi slovar, v katerem bode zastopano besedno bogastvo vsaj nekaterih jezikov slovanskih«. Nato poroča o sestavi slovarja, ki ima sedem delov, razvrščenih po jezikih. Miklošiču so pri slovarju pomagali jezikoslovci Vladimir Nikoljski, Anton Matzenauer, Aleksander Brückner in Stojan Novaković.⁴⁰

Naslednja novica je bila spet odlikovanje. Tokrat mu je bavarski kralj podelil »Maksimilijanov red za umetelnost in znanstvo.«⁴¹

Čeprav so že v letniku 1885 pisali, da je Miklošičev naslednik dr. Vatroslav Jagič, sta bili o nasledstvu v letniku 1886 dve nasprotujoči novici. Prva je bila objavljena 10. aprila in sicer, da »slovanski časopisi« poročajo, da bo Miklošičev naslednik »Slovenecem dobro znani gosp. Baudouin de Courtenay, sedaj profesor na vseučilišču v Derptu.«⁴²

Že v naslednji številki, 25. aprila pa je bila ta novica preklicana. Piše, da je cesar imenoval za Miklošičevega naslednika dr. Jagiča, ki je »po rojstvu Slovenec a po odgoji Hrvat in še le 48 let star.« Nadalje v novici poudarjajo, da je »naučna uprava« imenovala najboljšega, ki bo nadaljeval slavno tradicijo slovanske stolice na Dunaju.⁴³

36 Kaj misli dr. Miklošič o Marnovem »Jezičniku.« UT 1883, str. 160.

37 Umrli. UT 1891, str. 111.

38 Odlikovanje. Popotnik (v nadaljevanju P) 1883, str. 271.

39 Naslednik Miklošiču. P 1885, str. 207.

40 Najnovejše delo Miklošičevo. P 1885, str. 271–272.

41 Odlikovanja. P 1885, str. 367.

42 Naslednik prof. vit. Miklošiča. P 1886, str. 111.

43 Naslednikom Miklošiča na dunajskem vseučilišču. P 1886, str. 127.

Ob njegovi smrti 7. marca 1891 sta v Popotniku izšla dva prispevka. Prva je bila kratka novica o njegovi smrti, ki je v vseh slovanskih pokrajinah vzbudila globoko žalost in dodatek, da je bil »rojak učenosti, ki je z vsestransko, fenomenalno učenostjo združeval uprav jekleno delavnost in spisal toliko učenih del in razprav, da se bode ime njegovo vedno svetilo med učenim svetom.«⁴⁴

25. marca je urednik Popotnika Mihael Nerat napisal dve strani dolg članek ob njegovi smrti. V uvodu je zapisal, da je bil umrli »jeden najimenitnejših stebrov ne le slovanske, ampak vesoljne vede« in da se utrnila zvezda, »kakoršna nam ne bo skoraj spet svetila, nehal je delovati duh, na katerega čine gleda ves svet občudujoč, da strmeč – Slovenci in Slovani pa stojimo tužnim srcem ob grobu moža, ki je pokazal svetu, da je slovanski duh zmožen velikih činov, na grobu moža, ki je prodrl tmino praznih predsodkov in primoral nasprotnike Slovanov do priznanja kreposti slovanskega žitja. A poleg žalosti nam napolnjuje srce ponos, da je bil ta mož Slovan – Slovenec, da je bil naš rojak, naše gore list.« Na kratko je opisal njegovo šolanje in službovanje, najdlje se je pomudil pri njegovem jezikoslovnem delu. O tem je zapisal, da je bil Miklošič »jeden najimenitnejših in najplodovitejših učenjakov vseh časov in narodov.« Na koncu je opisal tudi njegovo stališče do politike. Vedno se je zavzemal za slovenščino. Navaja tudi primer, ko je grof Leo Thun leta 1853 zahteval od njega in Martina Slomška, da izdelata osnovni načrt za slovenske ljudske šole, se je Miklošič odločil za čisto slovenske, Slomšek pa za dvojezične. Zanimivo pa je, da avtor v članku pedagoške revije ni omenil slovenskih beril, ki jih je Miklošič priredil za višje razrede gimnazij.⁴⁵

Povzetek

Dr. Fran Miklošič je bil rojen 20. novembra 1813 v Radomerščaku. V Gradcu je doktoriral iz filozofije, na Dunaju pa iz pravnih znanosti. Nekaj časa je bil knjižničar v dunajski Dvorni knjižnici, nato profesor na stolici za slovensko filologijo, dekan Filozofske fakultete in rektor dunajske univerze. Napisal je številna jezikoslovna dela, zlasti pomembna je cerkvenoslovanska slovnica in primerjalna slovnica slovanskih jezikov. Sodeloval je pri reformi šolstva leta 1848. V Osnutku organizacije gimnazij in realk v Avstriji, ki je izšel leta 1849 je tudi učni načrt za pouk slovenščine, toda zanjo ni bilo primernih učbenikov. Slovenščina je po tem letu v gimnazijah postala učni predmet Miklošič se je takoj lotil priprave slovenskih gimnazijskih berilih za višje razrede gimnazij. Izšla so za 5., 6., 7. in 8. razred med letoma 1853 in 1865. Slovensko berilo za 8. razred je izšlo v nekoliko popravljeni verziji še leta 1881. V berilih so bili poleg slovenske literature tudi prevodi iz drugih jezikov. Nekaj sestavkov je napisal tudi Miklošič. V slovenskih časnikih so njegova berila vzbudila dokaj pozornosti, ocene pa so bile tudi

44 Dr. Franc vitez Miklosich+. P 1891, str. 80.

45 Mihael Nerat: Dr. Franc Ks. Vitez Miklosich. P 1891, str. 90–91. Podpis: M. M. N.

kritične. V drugem delu članka so predstavljena njegova berila za višje razrede gimnazije z vsebino. Poleg slovenske literature je v njih precej prevodov iz tujih jezikov. Opisani so tudi odmevi nanje v takratnem tisku, ki so bili po večini precej kritični.

Miklošičeva berila so v naših gimnazijah uporabljali vse do izida beril Jakoba Sketa leta 1886 in 1893 ter do berila Cvetnik slovenske slovesnosti Antona Janežiča leta 1868.

Naša prva pedagoška revija Šolski prijatelj, ki je začela izhajati leta 1852 v Celovcu, je spremljala Miklošičevo delo, poročala o izidu njegovih slovenskih beril, staroslovanski slovnici in slovarju.

Druga revija Učiteljski tovariš, ki je izhajala od leta 1861 v Ljubljani, je objavila leta 1865 oceno berila za 8. razred, omenjal tudi 70 letnico Miklošičevega rojstva in smrt leta 1891.

Popotnik, ki je izhajal od leta 1880 v Celju in nato v Mariboru, je omenjal odlikovanji, ki ju je Miklošič prejel leta 1883 in 1885 in njegov slovar slovanskih šestih jezikov. Ob njegovi smrti je daljši sestavek napisal urednik lista Mihael Nerat.

Viri in literatura

Časopisni viri

Čas 1926/27

Kres 1881

Novice 1852–1853, 1881

Popotnik 1883, 1885–1886, 1891

Prijatelj 1855

Slovenski Glasnik 1858, 1863, 1866

Slovenski narod 1881

Slovenski prijatelj 1856

Šolski prijatelj 1853–1854

Učiteljski tovariš 1870, 1882–1883, 1891

Literatura

Hojan, Tatjana: Fran Miklošič in slovenska gimnazijska berila. *Miklošičev zbornik*. Maribor, 1991, str. 223–231.

Ilešič, Fran: Korespondenca dr. Jos. Muršca. *Zbornik znanstvenih in poučnih spisov*. V Ljubljani, 1905, str. 90.

Jahresberichten des kais. königl. Obergymnasiums zu Laibach. Laibach, 1871/72–1896/97.

Jahresberichten des Staats-Ober-Realschule in Laibach. Laibach, 1868/69–1893/94

Schmidt, Vlado: *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, III (1848–1870)*. Ljubljana, 1988, str. 324.

*Zusammenfassung****Dr. Franc Miklošič (1813-1891) in slowenischen pädagogischen Zeitschriften und seine Lesebücher******Tatjana Hojan***

Dr. Fran Miklošič wurde am 20. November 1813 in Radomerščak geboren. Er promovierte in Graz in Philosophie und in Wien in Rechtswissenschaften. Einige Zeit wirkte er als Bibliothekar an der Wiener Hofbibliothek, darauf als Professor am Lehrstuhl für slowenische Philologie, als Dekan der Philosophischen Fakultät und Dekan der Wiener Universität. Er schrieb zahlreiche sprachwissenschaftliche Werke, besonders bedeutend sind die kirchenslawische Grammatik und die vergleichende Grammatik der slawischen Sprachen. Er wirkte bei der Reform des Schulwesens im Jahre 1848 mit. Im Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich, der im Jahre 1849 erschien gibt es auch einen Lehrplan für den Unterricht von Slowenisch, es gab für dieses Fach aber keine Lehrbücher. Slowenisch wurde nach diesem Jahr an den Gymnasien zum Schulfach und Miklošič begann sofort mit der Vorbereitung der slowenischen Lesebücher für die höheren Gymnasialklassen. Sie erschienen in den Jahren von 1853 und 1856 für die 5., 6., 7. und 8. Klasse. Das slowenische Lesebuch für die 8. Klasse erschien in der ein wenig korrigierten Version erst im Jahre 1881. In den Lesebüchern gab es neben slowenischer Literatur auch Übersetzungen aus anderen Sprachen. Einige Aufsätze wurden auch von Miklošič geschrieben. Seine Aufsätze erregten in den slowenischen Zeitschriften große Aufmerksamkeit, es gab aber auch kritische Bewertungen.